

کرامت انسانی و حق شهروندی در اندیشه

امام خمینی (ره)

محسن پرواز*

مصطفی کرمی**

ماشاله حیدرپور***

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۰۱/۱۰

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۰۳/۰۵

چکیده

در دنیایی که تفکر لیبرال دموکراسی، به عنوان یکی از گفتمان‌های مطرح در جهان، متفکران غربی را واداشته که آن را تنها راه صحیح اداره ملت‌ها بدانند و دین را کاملاً از صحنه سیاست کنار بزنند و این باور را ایجاد کنند که دین، توانایی اداره جوامع بشری را ندارد، در ایران اسلامی، حکومتی دینی بر پایه ولایت فقیه، به رهبری فقیه فرزانه حضرت امام خمینی (ره) شکل گرفت؛ به گونه‌ای که جهانیان با مشاهده این حکومت، پی‌بردند که دین، حرفی برای گفتن دارد و می‌تواند با شناخت نیازهای روحی و روانی، جوامع بشری را به سوی سعادت رهنمون سازد. در اندیشه حضرت امام خمینی (ره) بارزترین مصادیق حقوق شهروندی عبارت است از حق آزادی، حق امنیت، حق برخورداری از عدالت اجتماعی و دیگر حقوق نیز به این سه عنصر اصلی باز می‌گردد. خاستگاه بنیادین این حقوق از منظر جهان بینی اسلامی و در اندیشه حضرت امام خمینی (ره)، حقوق فطری است که از جعل و اعتبار الهی نشأت می‌گیرد. در حقیقت، حقوق شهروندی عطیه ای الهی است که خداوند به انسان اجتماعی، بخشیده است و کسی حق محروم کردن او را از این موهبت ندارد.

کلیدواژگان: امام خمینی (ره)، حقوق، حقوق شهروندی، کرامت انسانی.

سپهر سیاست

سال سوم

شماره هشتم

تابستان ۱۳۹۵

* دانشجوی کارشناسی ارشد روابط بین الملل، واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران

** دانشجوی کارشناسی ارشد روابط بین الملل، واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران

*** نویسنده مسئول: استادیار، واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران

مقدمه

اساس حقوق بشر سرشت آدمی است و آفریدگار این فطرت بهتر از دیگران می‌تواند قوانین آن را وضع کند. به همین دلیل حقوق شهروندی را به‌عنوان جزئی از حقوق بشر با پیشینه انسانی پربرتری می‌توان در منابع دینی و ادیان الهی یافت. حضرت امام خمینی، با توجه به اندیشه خود، سعی داشت تا الگوهای دقیق و واقع بینانه‌ای را طراحی کنند. بی‌تردید توجه به حقوق بشر، و تأکید بر مزایای حقوقی همه انسان‌ها، مهر تأییدی بر نظام مردم سالاری دینی این رهبر اندیشمند می‌باشد. در خصوص تبیین جایگاه حقوق بشر در نظر امام خمینی، باید ابتدا مفاهیم مربوط به حقوق شهروندی را شناخت، سپس به بررسی اندیشه ایشان در خصوص حقوق شهروندی پرداخت. حقوق شهروندی را به‌طور خلاصه می‌توان به حقوق و تکالیف فرد نسبت به دولت تعریف نمود که قوانین اساسی و مدنی هر کشور آن را مشخص می‌نماید لکن شهروند کسی است که مطلقاً تابع دولت‌ها نباشد، بلکه از حقوق طبیعی و فطری نیز برخوردار باشد که دولت‌ها خود را ملزم به رعایت آن بدانند. اعلامیه جهانی حقوق بشر به عنوان فصل الخطاب حقوق افراد کشورهای عضو در مواد ۲۳ و ۲۴ بر حق کار و انتخاب آزادانه شغل و برخورداری از شرایط منصفانه هرکسی تأکید می‌کند، همان گونه که اصل ۲۸ قانون اساسی ایران تصریح می‌کند: «هر کس حق دارد شغلی را که بدان مایل است و مخالف اسلام و مصالح عمومی و حقوق دیگران نیست، برگزیند». در ماده ۲۵ اعلامیه جهانی حقوق بشر صراحتاً اشاره شده که همه افراد بشر بدون هیچ قیدی اعم از رنگ، نژاد، قومیت، مذهب، و ... باید از نظر سلامتی و رفاه در جامعه تأمین باشند. در این نوشته مفهوم شهروند، حقوق شهروندی، حقوق شهری، حقوق بشر و مقایسه حقوق بشر و حقوق شهروندی و آزادی سیاسی آورده شده است. سپس دیدگاه امام درباره مسائل مهم حقوق شهروندی و ابعاد مختلف آن از جمله حقوق اقلیت‌ها، حقوق زنان، عدالت اجتماعی و انتخابات آزاد بیان می‌گردد. در این مختصر نوشته، به بیان تعاریفی کاربردی از مفاهیم اولیه شهروندی و مسائل مربوط به آن می‌پردازیم که فتح بابی بر طرح مسئله مذکور شود.



فصلنامه
علمی
تخصصی

سپهر سیاست

سال سوم
شماره هشتم
تابستان ۱۳۹۵

شهروند

شهروندی حالت انسانی است که از حقوق و مزایای مدنی مساوی برخوردار است هرچند که در دولت شهر نباشد، یعنی ساکن شهر دیگر باشد (جعفری لنگرودی، ۱۳۷۸: ۲۳۱۷). شهروند فردی است در رابطه با یک دولت که از سویی از حقوق سیاسی و مدنی بهره‌مند است و از طرف دیگر تکالیفی را در برابر دولت بر عهده دارد (خوئینی، غفور، توسعه پایدار و حقوق شهروندی: ۱۸).

شهروند به معنای ساکنان شهر، شهر در قدیم به معنی کشور بوده مانند ایران شهر یعنی مملکت ایران (جعفری لنگرودی، ۱۳۷۸: ۲۳۱۴) می‌باشد که از حقوق و مزایای مدنی برابر بهره‌مند می‌شوند (جعفری لنگرودی، ۱۳۷۸: ۲۳۱۷).

حقوق شهروندی

حقوق شهروندی، زمانی مطرح می‌شود که قرار است حقوق بشر در جامعه مدنی ذیل حکومتی خاص در سرزمینی خاص و در مورد مردمی خاص، شکل قانونی و اجرایی به خود بگیرد. حقوق شهروندی، حقوقی است برای اتباع کشور در رابطه با مؤسسات عمومی، مانند حقوق سیاسی، حق استخدام، حق انتخاب کردن و انتخاب شدن، حق گواهی دادن در مراجع رسمی. بنابراین واژه مذکور اعم از حقوق سیاسی می‌باشد. (جعفری لنگرودی، ۳۷۸: ۱۷۳۰).

تعریف حقوق شهری

دولت‌ها و نهادهای عمومی با تعیین و تدوین قواعد و مقررات، سیاست خاصی را در جهت تنظیم روابط بین شهروندان در پیش گرفته‌اند که بر روابط اشخاص در جامعه شهری حکومت می‌کند. اصولاً موضوع این قوانین وضع چگونگی روابط مردم شهر، حقوق و تکالیف آنان در برابر یکدیگر و نیز در برابر جامعه و اصول و هدف‌های آن است. پس به‌طور خلاصه حقوق شهروندی تا حدود زیادی منشعب از قانون اساسی است و بیش از آنکه به رابطه افراد با یکدیگر بپردازد به حقوق افراد و شهروندان در نگاه حکومت‌ها می‌پردازد. حقوق شهری نگاهی جزئی‌تر نسبت به حقوق افراد دارد و ثقل توجه آن به حقوق شهروندان از منظر حکومت‌ها نیست.

کرامت انسانی و

حق شهروندی در

اندیشه امام خمینی (ره)

(۷ تا ۲۱)

حقوق بشر

مجموعه حقوق مشترک، یکسان و برتری است که لازمه تأمین آزادی‌های اساسی، عدالت، صلح برای کلیه افراد بشر در جامعه جهانی محسوب می‌شود تا کلیه مردم، ملل و جمیع ارکان اجتماع در هر جایی از جهان آن را مورد احترام و رعایت قرار دهند (ضیائی بیگدلی، ۱۳۷۸: ۲۷۵).

مقایسه حقوق بشر و حقوق شهروندی

حقوق بشر فراملی و در سطح جهان است. حقوق شهروندی در سطح کشور فراگیر است. در واقع حقوق بشر دامنه وسیع‌تری نسبت به حقوق شهروندی دارد. البته می‌توان اهمیت حقوق شهروندی را این‌گونه بیان کرد که دستیابی به حقوق بشر از طریق اجرای صحیح و تأمین حقوق شهروندی میسر خواهد بود.

حقوق اساسی

حقوق اساسی به مجموعه حقوقی گفته می‌شود که برای افراد در روابطشان با دولت‌ها در نظر گرفته می‌شود. این حقوق در واقع همان حقوق عمده و اولیه‌ای است که متعلق به افراد جامعه است که به موجب قانون اساسی یا سایر قوانین کشور مورد شناسایی قرار گرفته است. این حقوق برای هر فرد در ارتباط با دولت شرایطی را فراهم می‌آورد که باید از تعرض دولت در امان بماند و آزادانه از حقوق مدنی و قانونی خود بهره‌مند شود (جوادی آملی، ۱۳۸۶).

آزادی سیاسی

امام خمینی در باب آزادی رأی و حق تعیین سرنوشت می‌گوید:
اسلام به ما اجازه نداده که دیکتاتوری کنیم. ما تابع رأی ملت هستیم. ملت ما هر طور رأی داد ما هم از آنها تبعیت می‌کنیم. ما حق نداریم. خدای تبارک و تعالی به ما حق نداده است پیغمبر اسلام به ما حق نداده است که ما به ملتمان یک‌چیزی را تحمیل کنیم ... اساس این است که مسئله دست من و



فصلنامه
علمی
تخصصی

سپهر سیاست
سال سوم
شماره هشتم
تابستان ۱۳۹۵

امثال من نیست و دست ملت است (خمینی، ۱۳۸۷: ۱۱، ۳۴-۳۵). آزادی سیاسی یعنی فرد بتواند در انتخاب مقامات سیاسی دخالت داشته و خود نیز امکان نائل آمدن به این مقامات را داشته باشد و عقاید سیاسی و اجتماعی خود را آزادانه بیان نماید (طباطبایی مؤتمنی، ۱۳۷۰: ۹۶). آزادی سیاسی به‌طور خلاصه به آزادی در قانون‌گذاری و انتخابات صدق می‌کند (دفتر همکاری حوزه و دانشگاه، ۱۳۶۸: ۲۶۵).

آزادی از نظر امام خمینی

آزادی موهبتی است که خدای متعال به انسان‌ها عطا کرده است، ولی این حق در بسیاری از موارد به زور از مردم گرفته می‌شود. انقلاب اسلامی ایران، به رهبری امام خمینی حرکتی بود برای رهایی از یوق بندگی غیرخدا و کسب آزادی و استقلال. از نظر امام خمینی، آزادی عبارت است از حق انتخاب و یا اختیاری که انسان‌ها در رابطه با نوع زندگی، مشی و عقیده خود دارند و محدوده آن را قانون اساسی مشخص می‌کند که بر اساس قوانین اسلامی تدوین شده است. ایشان در این باره می‌گوید:

آزادی در حد قانون است. اسلام از فساد و از فسادها جلوگیری می‌کند. همه آزادی‌ها را که مادون فساد باشد جلویش را گرفته است. ما تا زنده هستیم، نمی‌گذاریم این آزادی‌هایی که آنها می‌خواهند- تا آن اندازه‌ای که می‌توانیم- این آزادی‌ها تحقق یابد (خمینی، ۱۳۷۸: ۷، ۲۰۲).

حقوق اقلیت‌ها

امام خمینی درباره آزادی اقلیت‌ها مطالب زیبایی را بیان می‌کنند. بیانات امام درباره اقلیت‌ها نکات خاصی را در بر دارد که می‌توان از آنها در زندگی اجتماعی رهپویان راه امام استفاده کرد. ایشان درباره اقلیت‌ها می‌گوید:

ما طبیعتاً نسبت به عقاید مذهبی دیگران بیشترین احترام را پس از سرنگونی دیکتاتوری و استقرار یک رژیم آزاد می‌گذاریم، شرایط حیات برای اکثریت مسلمانان و اقلیت‌های مذهبی بسیار خوب خواهد شد (خمینی، ۱۳۷۸: ۴، ۳).

همچنین ایشان در جای دیگری می‌گوید:

کرامت انسانی و

حق شهروندی در

اندیشه امام خمینی (ره)

(۷ تا ۲۱)

اسلام بیش از هر دینی و بیش از هر مسلکی به اقلیت‌های مذهب آزادی داده است. آنان نیز باید از حقوق طبیعی خودشان بهره‌مند شوند که خداوند برای همه انسان‌ها قرار داده است. ما به بهترین وجه از آنها نگهداری می‌کنیم. در جمهوری اسلامی، کمونیست‌ها نیز در بیان عقاید خود آزادند (خمینی، ۱۳۷۸: ۴، ۳۶۳ - ۳۶۴).

با توجه به تعاریف ذکر شده به این نتیجه می‌رسیم که باید به حقوق شهروندی در اندیشه امام خمینی توجه بیشتری شود؛ زیرا این بیانات امام فارغ از جبهه‌گیری‌های رهبران جهان است. رهبران جهان به دنبال کسب منفعت هستند. این قانون همان محاسبه سود و زیان است. در واقع رهبران عالم بیشتر از هر چیز به سود می‌اندیشند و کاری به مفاهیم اخلاقی ندارند. بیشتر رهبران جهان سیاست‌های خود را در لباس اخلاق به مردم می‌نمایانند. اگر به نتیجه اعمال بسیاری از آنها بنگریم می‌بینیم که رفتار آنها چیزی جز به پیش بردن اهداف خود، آن هم به هر وسیله ممکن نیست. امام این دیدگاه را رد می‌کند و همان طور که می‌گوید همیشه به دنبال گسترش عدالت در جامعه است. طبیعی است که جامعه نیز روز به روز رشد می‌یابد. یکی از ابعاد رشد جامعه، افزایش تعداد افراد آن جامعه است که شاید موهبتی الهی قلمداد گردد. فرهنگ‌سازی در جامعه اهمیت فراوانی دارد؛ زیرا مردم باید بدانند که به هر راهی نمی‌توان رفت. از طرف دیگر حملاتی که به صورت پنهان در قالب برنامه‌های ماهواره‌ای و یا تارنماهای اینترنتی وجود دارد، آدمی را به راهی می‌کشاند که تباهی خود و جامعه را به دنبال خواهد داشت. رعایت حقوق یکدیگر یکی از مهم‌ترین قواعدی است که هر شخص باید آن را رعایت کند. حقوق شهروندی یکی از زیباترین مصادیق آن است. حقوق شهروندی علی‌رغم قرابت‌هایی که با حقوق بشر دارد، ولی از آن متمایز است. حقوق شهروندی دلالت بر مجموعه حقوق مدنی، سیاسی و اجتماعی دارد که افراد به سبب عضویت در یک دولت - ملت از آن برخوردار می‌شوند. حقوق شهروندی رفاه افراد جامعه را به دنبال دارد. قانون نیز از حقوق شهروندی، پاسداری و حمایت می‌کند. سابقه برخورداری شهروندان از این حقوق اگرچه به ظهور دولت-ملت‌های مدرن بازمی‌گردد اما صورتبندی آن توسط اندیشمندان سیاسی و حقوقی



فصلنامه
علمی
تخصصی

سپهر سیاست
سال سوم
شماره هشتم
تابستان ۱۳۹۵

و ورود آن در قوانین کشورها، به خصوص کشورهای جهان سوم، سابقه کمتری داشته و عمدتاً به دهه‌های اخیر مربوط می‌شود. حقوق شهروندی جایگاهی ویژه در نزد بیانگذار جمهوری اسلامی داشته است. در واقع می‌توان گفت که با وجود سابقه اندک حقوق شهروندی در ایران و با وجود شرایط خاص جامعه ایران در ابتدای پیروزی انقلاب، حقوق شهروندی در نزد امام خمینی، مسئله و دغدغه‌ای جدی بوده است و علی‌رغم آنکه ایشان از این مفهوم در آثار و بیانات خود استفاده نکرده‌اند ولی محورها و مصادیق آن در سیره نظری و عملی ایشان مورد تأکید و توجه ویژه بوده است. این توجه می‌تواند در شرایط فعلی جامعه ایران راهگشای بسیاری از مشکلات این حوزه باشد.

اسلام در مورد حقوق مربوط به فرهنگ‌های خاص نه تنها مقررات حقوقی و تکلیفی خود را به هیچ یک از اقوام و ملل تحمیل نمی‌کند، بلکه آنها را در طرز اندیشه و رفتاری که درباره مقررات خود دارند، آزاد می‌گذارد (جعفری، ۱۳۷۰: ۱۸۳).

توصیه به دولتمردان بر حفظ حقوق شهروندی

حضرت امام خمینی (ره) در خصوص رعایت شئونات و حفظ حقوق شهروندی به دولتمردان توصیه نموده‌اند:

... و به مجلس و دولت و دست‌اندرکاران توصیه می‌نمایم که قدر این ملت را بدانید و در خدمتگزاری به آنان خصوصاً مستضعفان و محرومان و ستمدیدگان که نور چشمان ما و اولیای نعم همه هستند و جمهوری اسلامی رهاورد آنان و با فداکاری‌های آنان تحقق پیدا کرد و بقای آن نیز مرهون خدمات آنان است، فروگذار نکنید و خود را از مردم و آنان را از خود بدانید و حکومت‌های طاغوتی را که چپاولگرانی بی‌فرهنگ و زورگویانی تهی مغز بودند و هستند را همیشه محکوم نمایید، البته با اعمال انسانی که شایسته برای یک حکومت اسلامی است.

در سد آهنین ملت خللی حاصل نخواهد شد که خدمتگزاران بالا و والاتر در خدمت‌اند، و پروردگار نگهدار این ملت و مظلومان جهان است.



فصلنامه
علمی
تخصصی

سپهر سیاست

سال سوم
شماره هشتم
تابستان ۱۳۹۵

امام خمینی (ره)، در تبیین حقوق بشر، اسلام را تنها منادی اصلی حقوق انسان‌ها در اعصار و جوامع مختلف بیان می‌کند و تحقق مصادیق مربوط به حقوق بشر از جمله آزادی، حقوق زنان، اقلیت‌ها و حقوق اجتماعی و شهروندی را تنها در سایه دین باوری می‌دانند.

در صحیفه امام، به وضوح تقابل دیدگاه ایشان با آنچه که غرب به عنوان دفاع از حقوق انسانی نامیده می‌شود، وجود دارد. بنیانگذار انقلاب اسلامی با انتقاد از دول غربی، حقوق بشر را تنها ابزاری جهت وصول اهداف و منافع شوم آنها معرفی می‌نماید و با انتقاد از اعلامیه حقوق بشر، آن را سندی جدی در تبعیض میان انسان‌ها و جوامع می‌دانند.

لذا با توجه به جایگاه حقوق انسان‌ها در اندیشه امام خمینی، باید حکومت و دولت اسلامی با الگوگیری از اصول اصلی حقوق بشر در اندیشه اسلام و امام، در بسط مفاهیم صحیح این مسئله مهم انسانی تلاش دارند و با تدوین و گسترش اعلامیه حقوق بشر در مکتب اسلام، هم در جهت معرفی دین مبین اسلام در پرتو جهانی تلاش دارند و از سویی نیز حقوق انسانی ملت‌ها را نشر دهند.

در ایام جنگ و با توجه به درگیری‌های درونی با منافقین و بیرونی با عراق امام فرمان ۸ ماده‌ای را صادر کردند. به دلیل طولانی بودن این ۸ ماده و بیان نکاتی در آن روزگار نگارندگان مقاله فقط نکات کلیدی آن را جمع‌آوری کرده‌اند که به ۱۵ بخش تقسیم می‌شود. این نکات در بیان حقوق شهروندی و ایجاد امنیت میان مردم و در سطح جامعه بسیار حائز اهمیت است.

فرمان ۸ ماده‌ای امام خمینی در تاریخ ۲۴ آذر ۱۳۶۱ در اوج جنگ و دفاع مقدس و دوران وحشیگری‌های منافقین در ترور افراد و تلاش آنها برای خارج کردن جامعه از حالت تعادل صادر شده است که در یک جمع بندی کلی دارای این مفاد است:

۱. تسریع در تهیه و تصویب و ابلاغ قوانین قضایی مطابق ضوابط شرعی به منظور جلوگیری از ضایع شدن حقوق مردم؛
۲. تسریع در رسیدگی به صلاحیت قضات و دادستان‌ها به منظور جلوگیری از تضییع حقوق مردم؛

۳. ضرورت استقلال قضات و تبعیت مأمورین اجرا از احکام قضات به منظور ایجاد امنیت روحی و تأمین آرامش روانی مردم؛
۴. عدم توقیف افراد بدون حکم کافی ولو به مدت کم و جرم بودن عمل "احضار به عنف" و موجب حد شرعی بودن آن؛
۵. عدم دخل و تصرف و توقیف و مصادره اموال و حقوق مردم بدون حکم دقیق و ثابت شده شرعی؛
۶. عدم ورود به خانه، مغازه و محل کار شخص بدون اجازه صاحب و عدم جواز جلب افراد؛
۷. عدم جواز تعقیب و مراقبت به نام کشف جرم و ارتکاب گناه و عدم اهانت به مردم؛
۸. عدم جواز تجسس از گناهان غیر یا فاش کردن اسرار مردم؛
۹. منع گوش دادن به تلفن و نوار ضبط صوت و عدم جواز گذاشتن شنود و دنبال اسرار افراد رفتن و عدم جواز تجسس از گناهان غیر یا فاش کردن اسراری از مردم که به طریقی به دست آمده است؛
۱۰. جرم بودن موارد فوق (۴ تا ۹) و مجرم بودن و مستحق تعزیر و در مواردی مستحق حد شرعی بودن مرتکبین؛
۱۱. استثناء شدن توطئه‌گرها و گروهک‌های تروریستی و اقدامگر برای براندازی نظام با رعایت و حفظ تمامی حدود شرعی و رعایت حقوق آنها هرچند که برانداز و تروریست باشند؛
۱۲. دقت در انجام فقط ماموریت محوله بدون پرداختن به موارد خلاف مشاهده شده دیگر در محل ماموریت؛
۱۳. استثناء نمودن مسئله مواد مخدر و معرفی عاملین به قوه قضائیه؛
۱۴. منع قضات از صدور حکم ابتدایی برای ورود به جاهایی که خانه تیمی و محل توطئه نمی‌باشد و مجرم و مستحق تعقیب قانونی و شرعی دانستن صادر کننده؛
۱۵. موظف کردن رئیس دیوان عالی کشور و نخست وزیر برای پیگیری امور و رسیدگی به شکایات مردمی.

کرامت انسانی و

حق شهروندی در

اندیشه امام خمینی (ره)

(۷ تا ۲۱)

این دستورات امام بسیاری از مشکلات پیش روی مردم را در این حوزه‌ها بر طرف کرد. از طرف دیگر ضمانت اجرایی احکام را به مأموران داد. حکم ایشان در آن روزگار بسیار کارگشا بود. از این احکام استفاده بهینه شد، به طوری که امروزه نیز این احکام به صورت قانون در آمده است و از آنها استفاده می‌شود. لازم به ذکر است که از آوردن بخشی از سخنان ایشان که فقط جنبه تاریخی داشت پرهیز شد.

حقوق شهروندان در تعلیم و تعلم و فرصت‌های برابر آموزشی

حضرت امام خمینی (ره) در خصوص فرصت‌های برابر آموزشی می‌گفت:
- در علم و تقوا کوشش کنید که علم به هیچ کس انحصار ندارد، علم مال همه است
- ... تحصیل که در مورد مردان عامل مهمی برای تحرک شغلی است در مورد زنان برای تحرک صعودی، متغیر سرنوشت سازی به نظر می‌رسد.
- ... لازم است تمام بی‌سوادان برای یادگیری و تمام خواهران و برادران باسواد برای یاد دادن پیا خیزند.

عدالت اجتماعی و منع تبعیض

حضرت امام در صحیفه جلد ۱۶ صفحه ۴۴۳ در خصوص منع تبعیض در اسلام این چنین گفته‌اند:

من مکرر اعلام کرده‌ام که در اسلام نژاد، زبان، قومیت و گروه و ناحیه مطرح نیست. تمام مسلمین برادر و برابر و همه برخوردار از همه مزایا و حقوق اسلامی هستند.

از نظر امام، برخورداری از حقوق اجتماعی در جامعه براساس تابعیت کشور است و تمام شهروندان ایرانی از حقوق اجتماعی برخوردارند و در این زمینه، اقلیت‌های مذهبی نیز همچون مسلمانان، از این حقوق برخوردارند. به عبارتی، حقوق اجتماعی براساس مذهب، در جامعه توزیع نمی‌شود.
ایشان در این باره می‌گویند:



فصلنامه
علمی
تخصصی

سپهر سیاست
سال سوم
شماره هشتم
تابستان ۱۳۹۵

هر ایرانی حق دارد که مانند همه افراد از حقوق اجتماعی برخوردار باشد. مسلمان یا مسیحی و یا یهودی و یا مذاهب دیگر فرق ندارد.

حقوق سیاسی و اجتماعی شهروندان

حضرت امام خمینی (ره) در حوزه آزادی احزاب و انجمن‌ها و تشکیل اجتماعات می‌گفت:

- کلیه شهروندان حق دارند در گروه‌بندی‌های مختلف سیاسی، اجتماعی، صنعتی و اقتصادی شرکت کنند. جلوگیری از این حق مابینت آشکاری با آزادی دارد، مگر آنکه تجمع و گروه‌بندی، خطراتی برای نظم عمومی مستقر داشته باشد.

- ... از این چیز بهتر چه می‌خواستید از یک انقلاب؟ همان که ملت می‌خواست، آزادی را می‌خواست، حاصل است. همه الآن آزاد نشسته‌اید و در همه جا آزاد مجتمع هستید و در پنج سال پیش هیچ نمی‌توانستید یک همچو اجتماعی را ایجاد کنید. آزادید، این چیزی بود که ملت می‌خواست و شد.

- ... جمهوری اسلامی از اول که پیروز شد، آزادی را به طور مطلق به همه طوایف داد. نه تنها هیچ روزنامه‌ای تعطیل نشد، بلکه هر گروه و حزبی به کارهای خود مشغول بودند و بعضی از گروه‌ها که ناشناخته بودند، از طرف دولت به کار گمارده شدند. لیکن به تدریج فهمیده شد که این‌ها یا توطئه‌گرند یا جاسوسی می‌کنند. از طرف دیگر نمی‌شد که انقلاب را رها کنیم. نه اسلام اجازه می‌داد و نه عقل که یک دسته از عنوان دولت یا غیر دولت برای سرنگونی جمهوری اسلامی سوء استفاده نموده یا جاسوسی کنند و ما ساکت باشیم.

حقوق زنان

حضرت امام خمینی (ره) در "حوزه عمومی حقوق زنان" این چنین بیان فرموده اند:

برای زن ابعاد مختلفی است، چنانچه برای مرد و برای انسان، این ورق

صوری طبیعی نازل‌ترین مرتبه انسان است و نازل‌ترین مرتبه زن است و نازل‌ترین مرتبه مرد است. لکن از همین مرتبه نازل حرکت به سوی کمال است. انسان موجود متحرک است، از مرتبه طبیعت تا مرتبه غیب، تا فنا بر الوهیت.

همچنین در زمینه تساوی حقوق زنان با مردان می‌گفت:

اسلام نظر خاص بر شما بانوان دارد. اسلام در وقتی که ظهور کرد در جزیره العرب، بانوان حیثیت خودشان را پیش مردان از دست دادند. اسلام آنها را سربلند و سرافراز کرد. اسلام آنها را با مردان مساوی کرد. نیز درباره تساوی زن و مرد و حق دخالت در سرنوشت برای زنان می‌گفت: ما می‌خواهیم زن به مقام والای انسانیت برسد. زن باید در سرنوشت خودش دخالت داشته باشد.

در مصاحبه با روزنامه هلندی دی - ولت گرانت، در پاسخ به این سوال که مشخصات حقوق زنان در جمهوری اسلامی چه خواهد بود؟ چنین گفت:

از حقوق انسانی، تفاوتی بین زن و مرد نیست؛ زیرا که هر دو انسان‌اند و زن حق دخالت در سرنوشت خویش را همچون مرد دارد. بله در بعضی از موارد تفاوت‌هایی بین زن و مرد وجود دارد که به حیثیت انسانی آنها ارتباط ندارد. اسلام زن را مثل مرد در همه شئون، همان طوری که مرد در همه شئون دخالت دارد، زن هم دخالت دارد، همان طوری که مرد باید از فساد اجتناب کند، زن هم باید از فساد اجتناب کند ... زن‌ها اختیار دارند، همان طوری که مردها اختیار دارند.

حقوق شهروندان در انتخابات آزاد

یکی از مهم‌ترین حقوق اساسی مردم در جامعه، حق تعیین سرنوشت است. این حق، از جمله حقوقی است که قانون اساسی بسیاری از کشورها آن را برای مردم به رسمیت شناخته است. از دیدگاه حضرت امام خمینی حق تعیین سرنوشت از حقوق اساسی مردم می‌باشد که به موجب آن، هر ملتی باید سرنوشت خودش را خودش معین کند. ایشان در این خصوص بیان فرموده‌اند:



فصلنامه
علمی
تخصصی

سپهر سیاست

سال سوم

شماره هشتم

تابستان ۱۳۹۵

همان طوری که مکرر من عرض کرده‌ام و سایرین هم گفته‌اند، انتخابات در انحصار هیچ کس نیست، نه در انحصار روحانیین است، نه در انحصار احزاب است، نه در انحصار گروه‌ها است. انتخابات مال همه مردم است. مردم سرنوشت خودشان دست خودشان است و انتخاب برای تحصیل سرنوشت شما ملت است.

از دیدگاه امام (ره)، نه تنها همه مردم دارای حق رأی هستند، بلکه اساس حق مشارکت و تعیین سرنوشت نیز برای همه مردم وجود دارد و تمامی اقشار مردم اعم از مرد و زن باید در سرنوشت خود مشارکت داشته باشند ایشان در خصوص مساوات شهروندان در رأی دادن بیان فرموده اند:

... باید همه شما در این امر نظر داشته باشید، در امور سیاسی نظر داشته باشید. برای اینکه امور سیاسی مخصوص یک طبقه نیست، همان طوری که علم مخصوص یک طبقه نیست. همان طوری که مردها باید در امور سیاسی دخالت کنند و جامعه خودشان را حفظ کنند، زن‌ها هم باید دخالت کنند و جامعه را حفظ کنند. زن‌ها هم باید در فعالیت‌های اجتماعی و سیاسی همدوش مردها باشند، البته با حفظ آن چیزی که اسلام فرموده است.

به نظر امام خمینی، حکومتی اسلامی است که هدف اصلی آن برقراری عدالت و رعایت حقوق افراد در جامعه است (رنجبر، ۱۳۸۲: ۱). از بیانات امام چنین به نظر می‌رسد که ایشان عدالت برای همه شهروندان یکسان می‌دانند. در بهره‌مندی از منابع و امکانات همه مردم را برابر دانسته‌اند. ایشان حقوق اقلیت‌ها را رعایت می‌کنند و بین شهروند مسلمان و غیرمسلمان فرقی قائل نیستند. ایشان بر تعلیم و تعلم همگانی تأکید دارند. همچنین بر عدالت اجتماعی و منع تبعیض پافشاری می‌کنند. ایشان حقوق زنان را محترم دانسته و بر طبق شرع مقدس زن و مرد را برابر می‌دانند. همچنین ایشان انتخابات آزاد را حق مردم دانسته‌اند و بر طبق موازین شرع، انتخابات را برای تعیین سرنوشت مردم به دست مردم ضروری می‌دانند. ایشان تعیین سرنوشت را به دست مردم می‌دانند و با هرگونه دخالت بیگانگان مخالف هستند.

کرامت انسانی و
حق شهروندی در
اندیشه امام خمینی (ره)
(۷ تا ۲۱)

کتابنامه

- جعفری لنگرودی، محمدجعفر، مبسوط در ترمینولوژی حقوق، ج ۳، انتشارات گنج دانش، تهران، ۱۳۷۸.
- اعلامیه جهانی حقوق بشر. گردآورنده هوشنگ ناصر زاده، انتشارات جهاد دانشگاهی، ۱۳۷۲.
- ضیائی بیگدلی، محمدرضا، حقوق بین الملل عمومی، انتشارات گنج دانش، تهران، ۱۳۷۸.
- جوادی املی، عبدالله، حقوق و تکلیف در اسلام، نشر اسراء، چاپ دوم، قم، ۱۳۸۵.
- قاسم‌زاده، قاسم، حقوق اساسی فرانسه، انتشارات دانشگاه تهران، تهران، ۱۳۳۶.
- خمینی، روح‌الله، صحیفه نور، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، تهران، ۱۳۶۱.
- دفتر همکاری حوزه و دانشگاه، درآمدی بر حقوق اسلامی، تهران، انتشارات اسوه، چاپ اول، ۱۳۶۸.
- رنجبر، مقصود، حقوق و آزادی‌های فردی از دیدگاه امام خمینی، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، چاپ اول، بی‌تا، ۱۳۸۲.
- جعفری، محمدتقی، تحقیق در دو نظام حقوقی جهانی بشر از دیدگاه اسلام و غرب و تطبیقان دو با یکدیگر، دفتر خدمات حقوقی بین‌الملل جمهوری اسلامی ایران، چاپ اول، تهران، ۱۳۷۰.
- طباطبایی مؤتمنی، منوچهر، آزادی‌های عمومی و حقوق بشر، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ اول، ۱۳۷۰.
- خمینی، روح‌الله، ولایت فقیه (حکومت اسلامی)، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، تهران، چاپ یازدهم.
- موسوی خمینی، روح‌الله، صحیفه نور، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، تهران، ۱۳۷۸.



فصلنامه
علمی
تخصصی

سپهر سیاست
سال سوم
شماره هشتم
تابستان ۱۳۹۵

- محمدزاده، مهدی (۱۳۹۲)، حقوق شهروندی از دیدگاه امام خمینی (ره)،
<http://www.yjc.ir/fa/news/4432588> - حقوق - شهروندی - از - دیدگاه - امام -
خمینی ره.
- نعاکار، محمدجعفر، حقوق بشر از منظر امام خمینی (ره)،
<http://www.nanakar.com>